

TECHNOLOGICKÉ NOVINKY PRODUKTU METALIB

Jan Pokorný – Martin Ledínský, UK v Praze, Ústav výpočetní techniky

Jednotná informační brána (JIB) nabízí své služby uživatelům od jara 2002. Od té doby uběhlo více než rok a JIB nabízí oproti svým začátkům řadu novinek. Podívejme se, co nového je uživatelům k dispozici od jara 2003, kdy proběhl přechod na MetaLib verze 2. Novinky u SFX verze 2.0 shrnuje následující článek od Jiřího Pavlíka.

MetaLib dnes nabízí tři základní způsoby využití jeho vyhledávacích schopností. Jsou to:

1. **vyhledávání přes klasické webové rozhraní** pomocí kroku výběru zdrojů, definice dotazu a spuštění vyhledávání
2. **vyhledávání předdefinovaných dotazů** pomocí přímých vyhledávacích odkazů
3. **vyhledávání z jiného klienta** pomocí profilů Z39.50 serveru JIB s následným stažením záznamů

1. WEBOVÉ ROZHRAŇÍ – SNADNĚJŠÍ VÝBĚR ZDROJŮ A VYHLEDÁVÁNÍ

Nová verze MetaLibu přinesla uživatelům nové webové rozhraní, kde již nejsou použity rámce. To zjednodušilo orientaci, zlepšilo navigační možnosti, zvýšilo rychlost načítání stránek a kompatibilitu s různými webovými prohlížeči. Velikost stránek se významně zmenšila, což ocení zejména uživatelé, kteří s JIB pracují z domova pomocí pomalého modemového připojení. Nové rozhraní je přehlednější a na obrazovce jsou všechny podstatné funkce vždy po ruce. Bezrámcové řešení navíc odstranilo problém v navigaci, kdy nebylo možné používat tlačítka Zpět a Vpřed v prohlížečích. Největších změn doznaly možnosti výběru zdrojů – uživatelé mohou nyní zdroje vyhledat pomocí abecedního seznamu, pomocí předmětových kategorií nebo zdroje vyhledat podle zadaných kritérií.

Kompatibilita s prohlížeči

JIB je v nové verzi optimalizován pro prohlížeče Microsoft Internet Explorer 5 a vyšší, Netscape Navigator 6 a vyšší a Mozilla 1 a vyšší. Bez problémů také pracuje se Safari 1.0. Prohlížeče mohou pracovat na OS MS Windows 95 a vyšší, Unix/Linux i Mac OS 9/X. Pro ideální zobrazení stránek JIB doporučujeme rozlišení obrazovky 1024x768.

Rychlé vyhledávání

Kromě nového rozhraní přinesla nová verze MetaLibu i mnoho zajímavých nových funkcí. První z nich je Rychlé vyhledávání – vyhledávat je díky němu možné i bez výběru zdroje přímo na úvodní obrazovce. Při rychlém vyhledávání se zadaný řetězec hledá ve všech polích paralelně v Souborném katalogu CASLIN, Souborném katalogu Sdružení uživatelů knihovního systému LANius (SKAT) a Souborném katalogu Univerzity Karlovy.

Rychlé vyhledávání

Zapište slovo nebo výraz:

Rychlé vyhledávání ve všech polích prohledává jen souborné katalogy [SK_Caslin](#), [SK Univerzity Karlovy](#) a [SKAT](#). Pro pokročilé vyhledávání s možností výběru zdrojů zvolte některou z Kategoríí zdrojů.

Avíza

Další významnou novinkou jsou avíza. Tuto funkci ocení nejen koncoví uživatelé knihoven – čtenáři, ale i profesionální rešeršéři. Avíza pracují na principu uložených předdefinovaných dotazů, které se automaticky spouštějí v daných časových intervalech. Výsledky vyhledávání jsou zasílány e-mailem uživateli. Avíza tedy fungují podobně jako SDI. Periodicita spouštění avíz může být denní, týdenní nebo měsíční. Využití je nasnadě: zajímá-li se čtenář o to, zda jeho knihovna zařadila do fondu nový titul oblíbeného autora, nemusí se obracet na personál knihovny ani dennodenně prohledávat katalog, nýbrž si v JIB vytvoří avízo pomocí definice dotazu a každé ráno bude mít ve své poštovní schránce přesné informace. E-mail s avízem obsahuje přesný počet vyhledaných záznamů na zadaný dotaz, ukazuje i počet záznamů, které se vyhledaly při předchozím generování avíza. Pro zobrazení záznamů je nutné klepnout na odkaz a autentikovat se.

Požadujete zasílání avíza pro dotaz :

Zvolte název pro toto avízo :

Zadejte e-mailovou adresu, na kterou se budou posílat výsledky dotazu

Přejete si posílat zprávy i v případě, že není nalezen žádný záznam :

Interval spouštění dotazu :

Pokud chcete avíza spouštět každý den, zadejte do prvního pole "1" a v druhém vyberte "Dny".

Zvolte zdroje:

- CASLIN - souborný katalog ČR
- SKAT - souborný katalog
- UK - Souborný katalog
- VŠE - souborný katalog

Slovo z předmětu = (mineralogie)

*

*

Ano Ne

*

*

Avízo si může nadefinovat každý uživatel, který má v JIB vytvořen svůj účet.

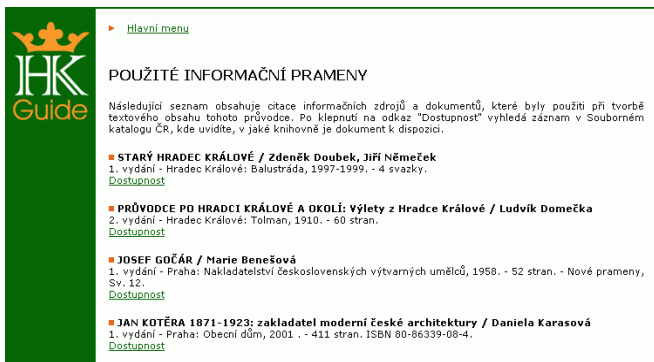
PŘÍMÉ VYHLEDÁVACÍ ODKAZY

MetaLib v nové verzi umožňuje spouštět předdefinované dotazy z externího prostředí pomocí přímých vyhledávacích odkazů URL. Tato funkce najde široké uplatnění pro tvůrce webových informačních systémů. Přímý vyhledávací odkaz umožňuje koncovému uživateli přeskočit fázi přihlášení se do JIB, fázi výběru zdrojů a definice dotazu. Výsledkem klepnutí na odkaz je spuštění dotazu přímo v prostředí JIB, který vrátí na výstupu seznam nalezených záznamů. Práce s JIB se tak pro koncového uživatele maximálně zjednoduší, odpadne pro něho zejména volba rešeršní strategie, která často vyžaduje určitou znalost daného zdroje.

Podívejme se nyní podrobněji na několik příkladů využití:

Seznamy literatury s aktivními odkazy do JIB

Na mnoha webových stránkách jsou vystaveny různé dokumenty, na kterých se nalézají například přehledy použité literatury. Ty slouží uživateli pro snadné vyhledání publikací – seznam si přepíše nebo vytiskne a posléze podle něj bude vyhledávat v knihovním katalogu, aby publikaci získal. Je to trochu zdouhavé. MetaLib pomocí přímých vyhledávacích odkazů takové vyhledávání spouští automaticky, například s nastaveným katalogem knihovny, na jejíž webových stránkách se dokument se seznamem literatury nachází. Odkaz je zpravidla konstruován tak, aby výsledkem vyhledávání byl jeden konkrétní titul. Ze statických seznamů literatury tak lze ověřit dostupnost v určitých knihovnách, např. v Souborném katalogu CASLIN. Jako příklad může posloužit seznam použité literatury na turistickém informačním systému HK Guide na <http://labska.com/hk-guide/prameny.php>. Přímé vyhledávací odkazy se skrývají pod heslem „Dostupnost“.

 [Hlavní menu](#)

POUŽITÉ INFORMAČNÍ PRAMENY

Následující seznam obsahuje citace informačních zdrojů a dokumentů, které byly použity při tvorbě textového obsahu tohoto průvodce. Po klepnutí na odkaz "Dostupnost" vyhledá záznam v Souborném katalogu ČR, kde uvidíte, v jaké knihovně je dokument k dispozici.

- **STARÝ HRADEC KRÁLOVÉ / Zdeněk Doubek, Jiří Němeček**
1. vydání - Hradec Králové: Balustráda, 1997-1999. - 4 svazky.
[Dostupnost](#)
- **PRŮVODCE PO HRADCI KRÁLOVÉ A OKOLÍ: Výlety z Hradce Králové / Ludvík Domečka**
2. vydání - Hradec Králové: Tolmán, 1910. - 60 stran.
[Dostupnost](#)
- **JOSEF GOČÁR / Marie Benešová**
1. vydání - Praha: Nakladatelství československých výtvarných umělců, 1958. - 52 stran. - Nové prameny, Sv. 12.
[Dostupnost](#)
- **JAN KOTĚRA 1871-1923: zakladatel moderní české architektury / Daniela Karasová**
1. vydání - Praha: Obecní dům, 2001. - 411 stran. ISBN 80-86339-08-4.
[Dostupnost](#)

Tématicky relevantní dokumenty

Pomocí přímých vyhledávacích odkazů lze však i vytvářet samotné seznamy literatury. Typickým příkladem mohou být seznamy relevantní literatury k určitému tématu. Nejlépe opět poslouží praktický příklad. Již zmíněný systém HK Guide obsahuje informační stránku pojednávající o Kunětické hoře na <http://labska.com/hkguide/objekt.php?id=201>. Na konci stránky v oddíle Další informace je mimo jiné přímý vyhledávací odkaz „Související knihy a články“ s předdefinovanými předmětovými hesly. Odkaz vyhledá monografie a články v časopisech vydané v ČR pojednávající o Kunětické hoře.

HK Guide

HRADEK KUNĚTICKÁ HORA

Měděnký hrad, jehož zrušil císař...
Hrad je vyznačen na mapě...
Rozsáhlé věžné nádvorní...
PODROBA
NĚKTERÉ UDÁLOSTI
DALŠÍ INFORMACE
Restaurace pod Kunětickou horou
Sdružení obcí pod Kunětickou horou
Související knihy a články

Výhoda těchto seznamů relevantní literatury je dynamičnost, která zajišťuje stálou aktuálnost informací. Pokud se během existence informačních stránek o Kunětické hoře objeví další publikace o této památce, nemusí tvůrce seznam literatury aktualizovat, ale vše probíhá zcela automaticky.

Generátor přímých vyhledávacích odkazů

Možná se nyní ptáte, jak si můžete takový přímý vyhledávací odkaz vytvořit a jak ho začlenit do svých webových stránek. Připravili jsme pro vás jednoduchý nástroj, který vám tvorbu odkazů značně zjednoduší. Najdete ho na adrese <http://jib-info.cuni.cz/generator/> a jeho použití je snadné. Dotaz vytvoříte výběrem polí a zadáním požadovaných slov oddělených mezerami, poté vyberete zdroje, ve kterých chcete vyhledávat. Po klepnutí na tlačítko „Vygenerovat odkaz“ se zobrazí stránka s požadovaným odkazem, který již jednoduše označíte a přes schránku přepokopírujete do tagu <a href= ve svém webovém dokumentu. Tím je vše připraveno k použití.

GENERÁTOR VYHLEDÁVACÍCH ODKAZŮ

1. Vyberte pole
2. Zapiště požadovaná slova oddělená mezerami:

Slova z autora
AND
Slova z autora
AND
Slova z autora

3. Vyberte požadované zdroje:

1. zdroj =
2. zdroj =
3. zdroj =
4. zdroj =
5. zdroj =
6. zdroj =
7. zdroj =
8. zdroj =
9. zdroj =
10. zdroj =

4. Po odeslání parametrů získáte odkaz, který můžete zkopírovat do schránky pomocí CTRL+A a CTRL+C nebo který můžete klepnutím myši přímo spustit v JIB.

PŘEBÍRÁNÍ ZÁZNAMŮ

Pravděpodobně nejvýznamnější a nejzajímavější novinkou je rozšíření a zkvalitnění služby přebírání záznamů z JIB. Tato funkce je určena knihovnické části uživatelů a ocení ji katalogizátoři a akvizitěři. Pokud se některá knihovna rozhodne využívat JIB jako zdroj katalogizačních záznamů, obrátí se na technickou podporu JIB (jib-support@cuni.cz) s žádostí o vytvoření profilu pro přebírání záznamů. Profil obsahuje sekvenční seznam zdrojů, ve kterých se budou požadované záznamy postupně vyhledávat. Je-li v seznamu například 5 zdrojů (seřazených podle důležitosti), začnou se záznamy vyhledávat nejprve v prvním z nich. Pokud první zdroj nějaké záznamy vrátí, vyhledávání se tímto ukončí a záznamy budou nabídnuty ke stažení. Pokud se nenalezne žádný záznam, vyhledávání pokračuje u druhého zdroje, případně u dalšího, dokud vyhledávání neslaví úspěch. Uživatel může využít jakýkoli zdroj, který je v JIB prohledatelný. V profilu musí být uveden nejméně jeden zdroj. Knihovna potom využije název profilu jako jméno databáze JIB Z39.50 serveru, který je dostupný na adrese www.jib.cz:9991. Tímto způsobem pracovalo přebírání záznamů i v minulé verzi. Zmíněným výrazným vylepšením je nyní možnost záznamy v reálném čase konvertovat do jiných formátů (např. z UNIMARC do MARC21) a do jiné znakové sady. Tím se využitelnost této služby pro řadu knihoven enormně zvýší, zvláště dnes, kdy knihovny plánují přechod nebo už přecházejí na MARC21. Brzy tedy bude mnoho knihoven stále používajících UNIMARC a mnoho knihoven již pracujících v MARC21. Bibliografické záznamy lze nyní stahovat a využívat z řady zahraničních zdrojů obsahujících záznamy v USMARC/ MARC21.

Konverzi formátů mezi UNIMARC a MARC21 zajišťuje speciální konverzní modul, vyvinutý pro potřeby konverzí Národní knihovny. Jeho autory jsou Jindřich Stejskal z ÚVT UK a Edita Lichtenbergová z NK ČR.

Jedná se o unikátní řešení, které kvalitou konverze nemá v ČR obdoby. Knihovníci díky tomuto nástroji získají záznamy, které konverzí nijak neutrpí a zachovávají si původní kvalitu. O kvalitě získaného záznamu tak rozhoduje pouze kvalita původního záznamu, nedochází ke ztrátám vinou nedokonalé konverze.

Ukázka konverze z UNIMARC do MARC21

MARC21

```
LDR 01146nam 2200325 a 4500
SID $az39$$bL_NK_NKC$$dCNL01772$$i241396$$j000001
001 cpk20021121912
005 20020910162049.0
008 020723s2002 xr b e 000 0 cze
020 $a8023893521 (v knize neuvedeno ; kroužková vazba)
040 $aABA001
0410 $acze
043 $ae-xr---$be-xr-vy$2PHNK
044 $axr
080 $a908(437.324)
080 $a(048.8)
1001 $aKvět, Radan,$d1928-$4aut
24510 $aHrotovice a Hrotovicko s jadernou elektrárnou Dukovany
:$bpřehled přírodních a společenských poměrů /$c[Radan Květ,
Arnošt Dudek].
260 $aBrno :$bRadan Květ,$$c2002.
300 $a29 s. :$bmapy (některé barev.) ;$c22 cm.
500 $aNázev a podnázev z obálky.
504 $aObsahuje bibliografii.
651 4 $aHrotovice (Česko)$xvlastivěda
651 4 $aHrotovice-oblast (Česko)$xvlastivěda
655 4 $apřehledy
695 $n913(4)$aGeografie Evropy, reálie, cestování
7001 $aDudek, Arnošt,$d1928-$4aut
901 $f[1. vyd.]$gISBN přiděleno NA ISBN v ČR$o20020910
941 $aHrotovice (Czech Republic)$xHistory
941 $aHrotovice Region (Czech Republic)$xHistory
```

původní UNIMARC:

```
LDR 01171nam 2200325 450
001 cpk20021121912
005 20020910162049.0
010 $a80-238-9352-1$bv knize neuvedeno ; kroužková vazba
100 $a20020723d2002 m y0czey0103 ba
1010 $acze
102 $aCZ
105 $ab z 000yy
```

2001 \$aHrotovice a Hrotovicko s jadernou elektrárnou Dukovany\$epřehled přírodních a společenských poměrů\$f[Radan Květ, Arnošt Dudek]
 210 \$aBrno\$cRadan Květ\$d2002
 215 \$a29 s.\$cmapy (některé barev.)\$d22 cm
 304 \$aNázev a podnázev z obálky
 320 \$aObsahuje bibliografii
 607 \$aHrotovice (Česko)\$xvlastivěda
 607 \$aHrotovice-oblast (Česko)\$xvlastivěda
 608 \$apřehledy
 615 \$n913(4)\$aGeografie Evropy, reálie, cestování
 660 \$ae-xr-vy
 675 \$a908(437.324)
 675 \$a(048.8)
 700 1 \$aKvět\$bRadan\$f1928-\$3jk01071203\$4070
 701 1 \$aDudek\$bArno.t\$f1928-\$3jk01023239\$4070
 801 0 \$aCZ\$bABA001\$c20020905\$gAACR2
 SID \$az39\$bL_NK_NKC\$dCNL01772\$i241396\$j000001
 901 \$f[1. vyd.]\$gISBN přiděleno NA ISBN v ČR\$o20020910
 941 \$aHrotovice (Czech Republic)\$xHistory
 941 \$aHrotovice Region (Czech Republic)\$xHistory

Informační zpravodaj JIB a konference jib-info@cuni.cz

Od jara 2003 vydáváme Informační zpravodaj JIB, ve kterém informujeme uživatele o nových funkcích, o vývoji projektu, o nových informačních zdrojích atp. Zpravodaj vychází jako občasník s nepravidelnou periodicitou, odběratelé ho dostávají do svých e-mailových schránek ve formátu PDF, ke stažení je k dispozici také na adrese <http://jib-info.cuni.cz/zpravodaj/>. Pro šíření zpravodaje jsme založili elektronickou konferenci jib-info@cuni.cz, která slouží také pro včasné informování o důležitých událostech jako jsou připravované výpadky z důvodu přechodu na nové verze nebo pozvání ke stánku JIB na chystané knihovnické konference. V současné době odebírá zpravodaj bezmála tisíc uživatelů JIB. Pro přihlášení do konference lze použít adresu jib-support@cuni.cz nebo webový formulář na stránkách JIB.

AUTENTIKACE A VÝHODY PROXY

Na závěr zmíníme otázku autentikace uživatelů v JIB, která sice není novinkou, ale řadě uživatelů není dostatečně známá. Přihlášením se do JIB svým uživatelským jménem a heslem se uživatel dostává do svého osobního uživatelského účtu. Toto přihlášení však žádným způsobem nerozhoduje o tom, k jakým zdrojům bude mít přístup. Jinými slovy, autentikace v JIB pomocí uživatelského jména a hesla není nijak spjata s autorizací. Autorizace přístupu ke zdrojům je určována pouze IP adresou, ze které daný uživatel přichází. K placeným zdrojům mají přístup pouze uživatelé z instituce, která k těmto zdrojům vlastní licence. Pro tuto instituci nastavu-

jeme v JIB rozsahy IP adres, ze kterých bude pro uživatele zdroj přístupný. Uživatel se tedy k placeným zdrojům dostane pouze z počítačů zapojených do sítě v dané instituci, které mají přidělenou registrovanou adresu. Pokud uživatel využije jiný počítač, který bude mít IP adresu jinou, v JIB nezaregistrovanou, nebude pro něho daný zdroj k dispozici.

Toto řešení je dobrým autentikačním nástrojem, ale může způsobit problémy lidem, kteří potřebují pracovat s JIB i z jiných míst než pouze ze své knihovny. Je to případ zaměstnanců knihoven, ale především jejich uživatelů. Tento problém lze však snadno vyřešit použitím proxy serverů na straně knihovny. Pokud si knihovna zřídí svůj proxy server, který bude mít IP adresu zaregistrovanou v JIB pro oprávněné placené zdroje, mohou uživatelé přes tento proxy server přistupovat k JIB prakticky odkudkoli. Na proxy serveru budou nadefinovány přístupy oprávněných uživatelů, kteří potom budou na JIB přistupovat jeho prostřednictvím. Proxy server musí být zabezpečen tak, aby přes něj nemohli přistupovat neoprávnění uživatelé. Pokud je toto řešení vašich problémů a nevíte si rady, rádi vám poradíme.